

Fokus

Hun forsker i de fascinerende flagermus

▶ **SIDE 2**

Her er beviset for, at tavshed er guld

▶ **SIDE 14**

FyensStiftstidende Søndag 25. juli 2010

Tragedien på Balkan

■ Den bosniske familie Graca kom til Odense på flugt fra krigen på Balkan. Hvert år drager far, mor og datter fra Fyn til hjemstavnen i Sarajevo for at besøge familien - og i år også for at mindes Srebrenica-massakren for 15 år siden - Side 8

Gensyn med Sarajevo

■ I sidste uge kunne læserne møde den bosniske familie Graca, der bor i Odense efter at være flygtet fra krigen på Balkan i 1995. I dag er vi taget med familien på dens årlige tur tilbage til Sarajevo - og til Srebrenica, hvor efterkrigstidens værste massakre fandt sted for 15 år siden

Bilen ryster og bumper hen ad vejen. Asfalten ser ikke gammel ud, men den er fyldt med huller. Ikke huller som i Danmark, hvor ukrudt er trængt igennem nedefra. Hullerne her ligger i klynger, formet som roser med et stort hul i midten. Og der er flere hundrede klynger på det korte stykke vej, hvor den dansk indregistrerede bil kører. Hver klynge stammer fra et nedslag af en mortergranat.

- Jeg var meget heldig at overleve krigen. Meget, meget heldig. Selv

om jeg var ved fronten, var det farligere, når jeg kom tilbage til Sarajevo, siger Mensur Graca, som er bosniak, bosnisk muslim, og som i 1995 flygtede til Danmark med sin familie efter tre et halvt år ved frontlinjen under krigen i Bosnien-Hercegovina.

Fjenden, serberne, havde dengang udsyn til hele Sarajevo fra de bjerge, som omkranser byen. Og Mensur Graca siger, at de ikke holdt sig tilbage fra at skyde, selv om der kun var civile på gaden.

Før krigen, som varede fra 1992 til 1995, boede Mensur Graca i Sarajevo med sin kone Mesuda Graca og sin nu 30-årige datter. Men selv om krigen ligger 15 år tilbage, er parret og dets 12-årige datter Nidzara Graca, som er født i Danmark, ikke klar til at flytte tilbage.

Kan ikke flytte hjem

Nidzara Graca siger, at hun føler sig mere som bosnier end som dansker, men alligevel er hun en stor del af grunden til, at hendes forældre væl-

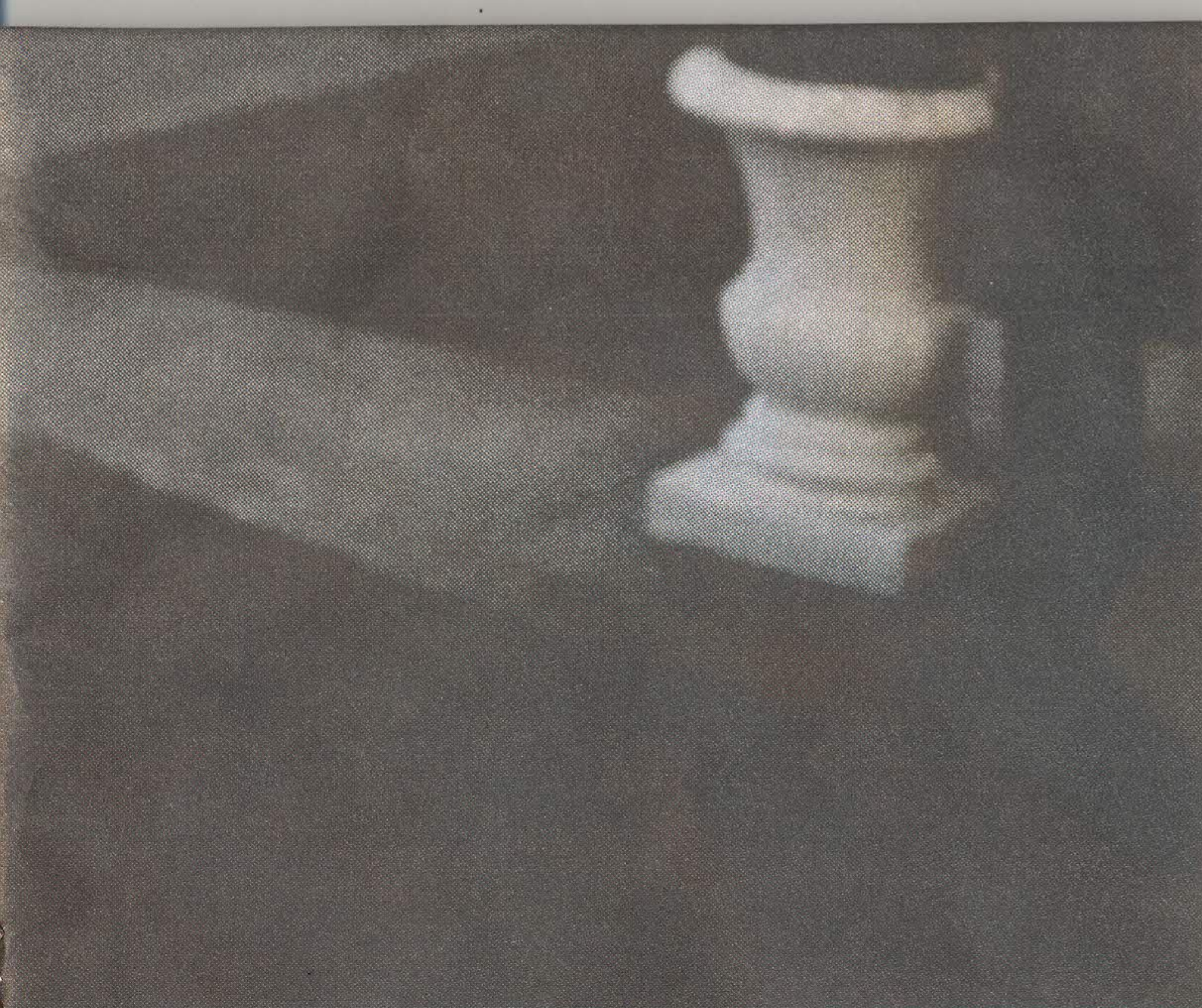

” Skål vi vælge, at vores datter Nidzara har en fremtid i Danmark og ikke bor i nærheden af sin familie, eller skål vi vælge, at hun bor i nærheden af sin familie i Bosnien, men ingen fremtid har?

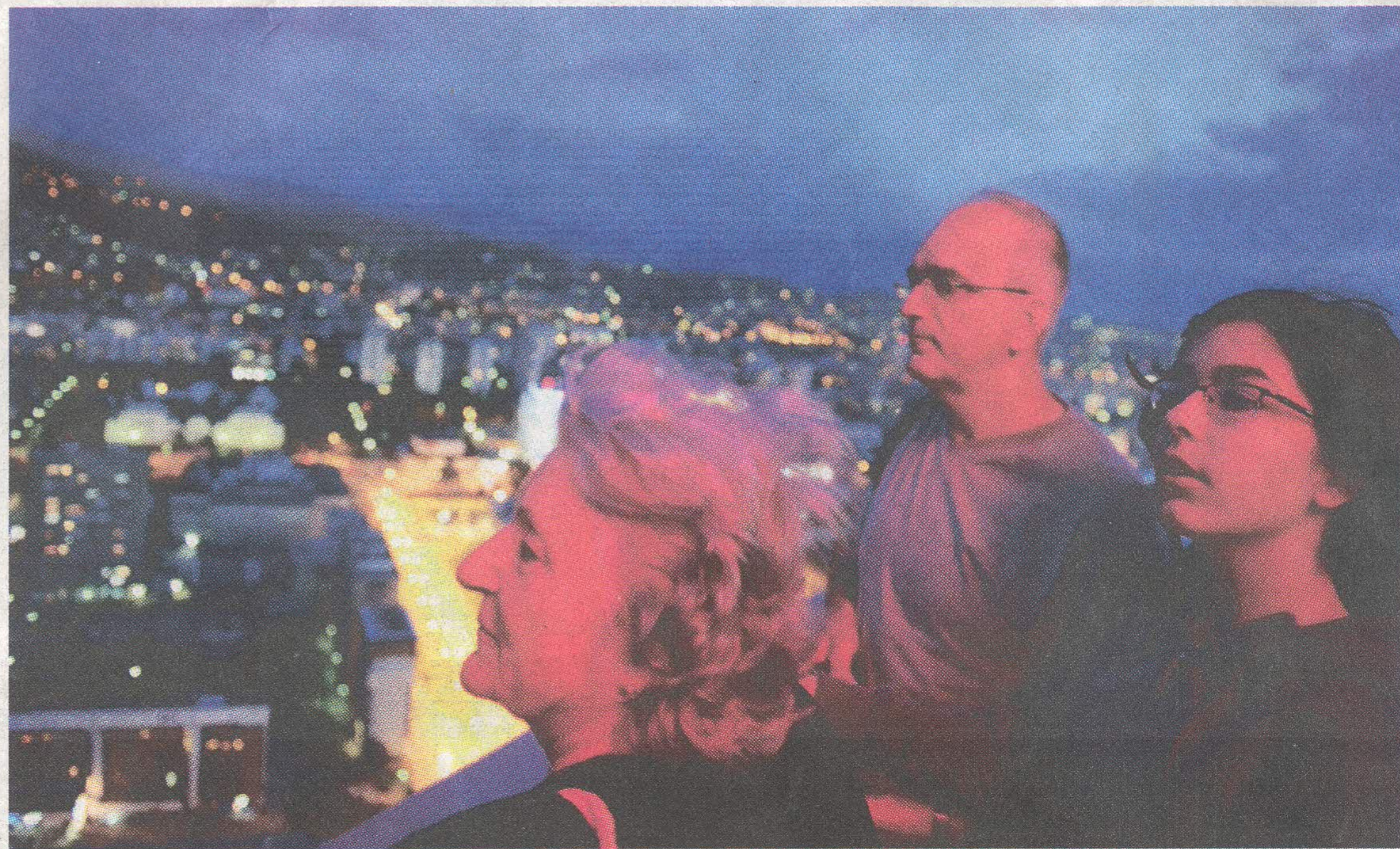
Mensur Graca

■ - Det er samme størrelse mål, siger Mensur Graca om firkanten på skuret ved parkeringspladsen, hvor han er vokset op. Da han var barn, malede de målet op med kridt, men nu er det blevet opfrisket med spraymaling.

■ Mens Mensur Graca er i Sarajevo, slipper han aldrig tanken om krig. Han husker de venner, han var i hæren med, og han husker, hvordan de sammen sneg sig ud og drak øl. Men nu kender han næsten ingen i Sarajevo. De fleste er flygtet eller dræbt.

■ Mensur Gracas mor Mušva Graca har presset på, for at hendes søn skal flytte tilbage til Sarajevo, men nu er hun holdt op med det. Hun siger, at hun er glad for, at Mensur Graca i Danmark har et job og et hus, og at Nidzara får en god skolegang.

ger at blive boende i deres parcelhus i Vollsmose i Odense i stedet for at flytte hjem til familien i Sarajevo.

- Det er svært. Skal vi vælge, at Nidzara har en fremtid i Danmark og ikke bor i nærheden af sin familie, eller skal vi vælge, at hun bor i nærheden af sin familie i Bosnien, men ingen fremtid har, siger hendes far, Mensur Graca.

Bosnien-Hercegovina har en arbejdsløshed på omkring 40 procent, og Mensur Graca ved derfor, at han hverken vil kunne få et job på det

trykkeri, hvor han arbejdede før krigen, eller kunne arbejde som rengøringsassistent, som han gør nu i Danmark.

- Mine venner siger, jeg er heldig at bo i Danmark, men det er jeg ikke. Nu har jeg set, hvordan et velfungerende land er, så det er svært at vende tilbage til Bosnien.

Nidzara Graca klarer sig godt på Agedrupskolen, hvor hun skal begynde i sjette klasse efter sommerferien. Hendes forældre er nervøse for, at hun i Bosnien-Hercegovina

ikke vil få den undervisning, som passer til hende.

Så i stedet for at flytte hjem til Bosnien-Hercegovina bruger Mensur Graca al sin ferie på én gang, når han og hans kone, som er førtidspensioneret rengøringsassistent, tager på deres årlige tur dertil hver sommer.

En ferie, hvor familien bruger så meget tid som muligt med deres slægtninge, men også forsøger at suge indtrykkene af Sarajevo til sig, inden de efter fire uger igen skal til-

bage til Danmark. Men opholdet er ikke kun ferie. Det er også et ophold, som fremkalder en masse minder fra tre et halvt års krig med konstante bombenedslag.

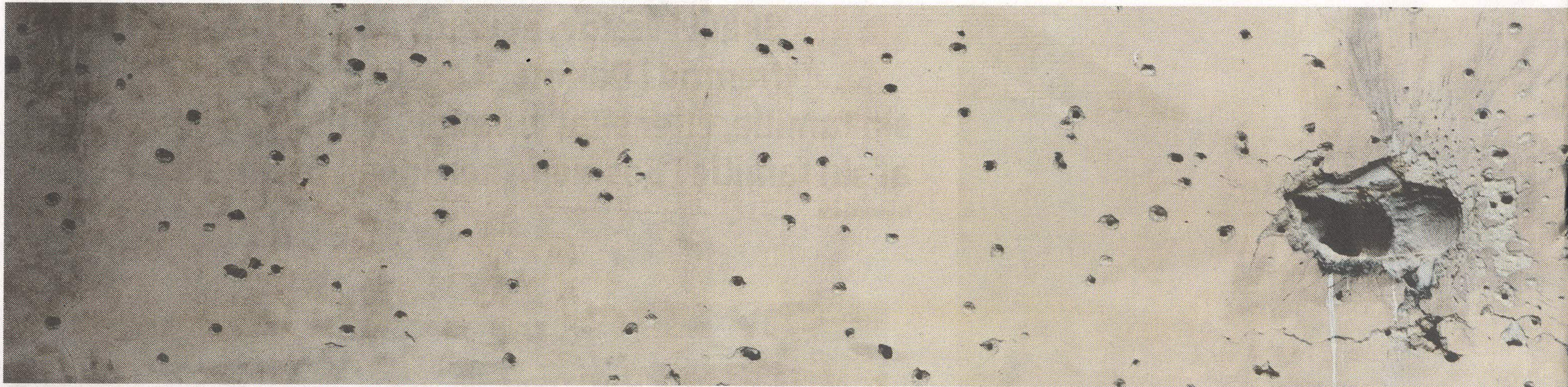
Snigskyttegaden

På et tidspunkt under krigen i Bosnien-Hercegovina havde den bosniske hær og den serbiske hær indgået våbenhvile, og sporvognene var begyndt at køre igen i Sarajevo. Mensur Graca fortæller, at det var sommer og varmt. Der var en op-

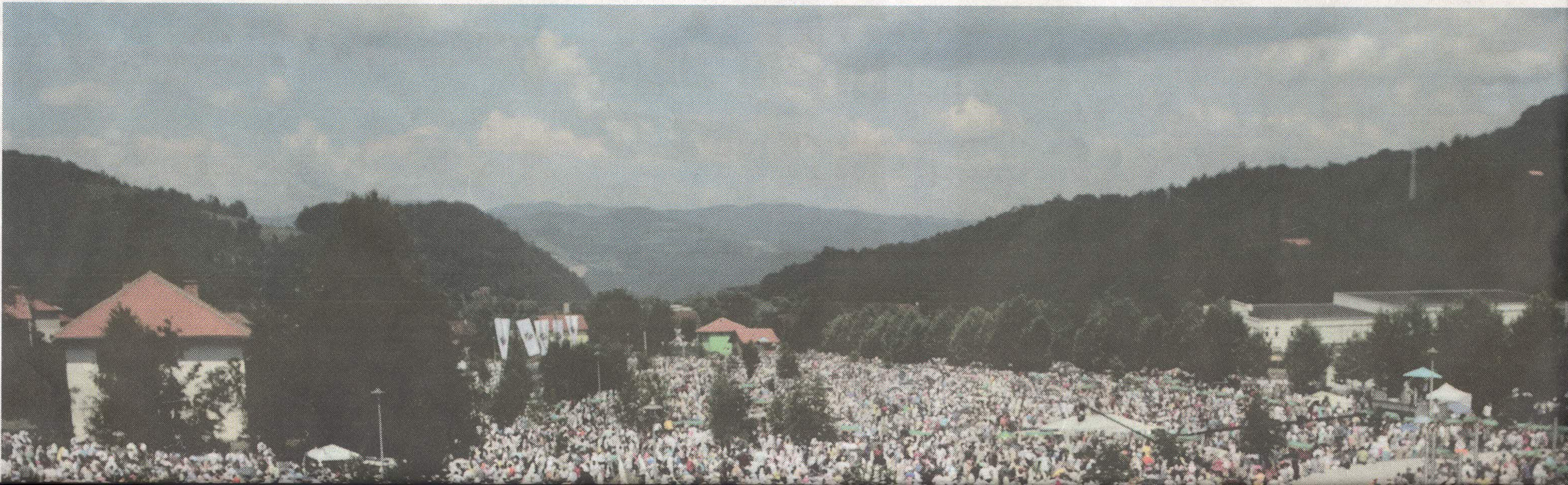
højet stemning af, at alting ville blive bedre, og der var stille i bjergene omkring byen. Det havde der ikke været længe, så Mensur Graca besluttede sig for sammen med sin kone Mesuda Graca at besøge sin mor, som bor på den anden side af byen - et sted, som det er umuligt at komme til, når der ikke er våbenhvile.

Men da sporvognen befandt sig

■ Krigen sluttede for 15 år siden, men sporene er der stadig. I det kvarter i Sarajevo, hvor Mensur Graca er vokset op, Annex, er hele gavlen af en bygning stadig fuld af skudhuller. Her lå en af frontlinjerne i tre et halvt år.

foran Holiday Inn-hotellet midt på den berygtede Sniper Alley ("snig-skyttegaden"), ramte en skudsalve den overfyldte vogn. Alle begyndte at skrigе og ville ud, men føreren af vognen åbnede kun den ene side af den forreste vogn, så hun selv kunne komme ud.

Da hun endelig kom tilbage og åbnede alle døre, så vognen kunne tømmes, stod Mesuda Graca forrest i døråbningen. Men hun var i chok.

Hendes hænder knugede om stolperne på begge sider af udgangen, og hendes øjne var frosset fast på et tomt mål.

- Jeg ville løbe i sikkerhed ved butikken på den anden side, men jeg kunne ikke. Mine ben gjorde ikke, som jeg ville, og jeg kunne ikke give slip på stolperne med mine hænder, siger Mesuda Graca.

Mensur Graca, som stod bag hende i sporvognen, råbte direkte ind i

hendes øre, men først da han slog hende med knyttede næver over fingrene, kunne han skubbe hende ud af sporvognen, som stod stille på et åbent område.

- Man ved aldrig, om de begynder at skyde igen. Heldigvis affyrede han kun én salve på sporvognen, men han kunne lige så godt have ventet på, at vi forsøgte at løbe i sikkerhed og så have skudt os der, siger Mensur Graca.

Kroppen tror, her er krig

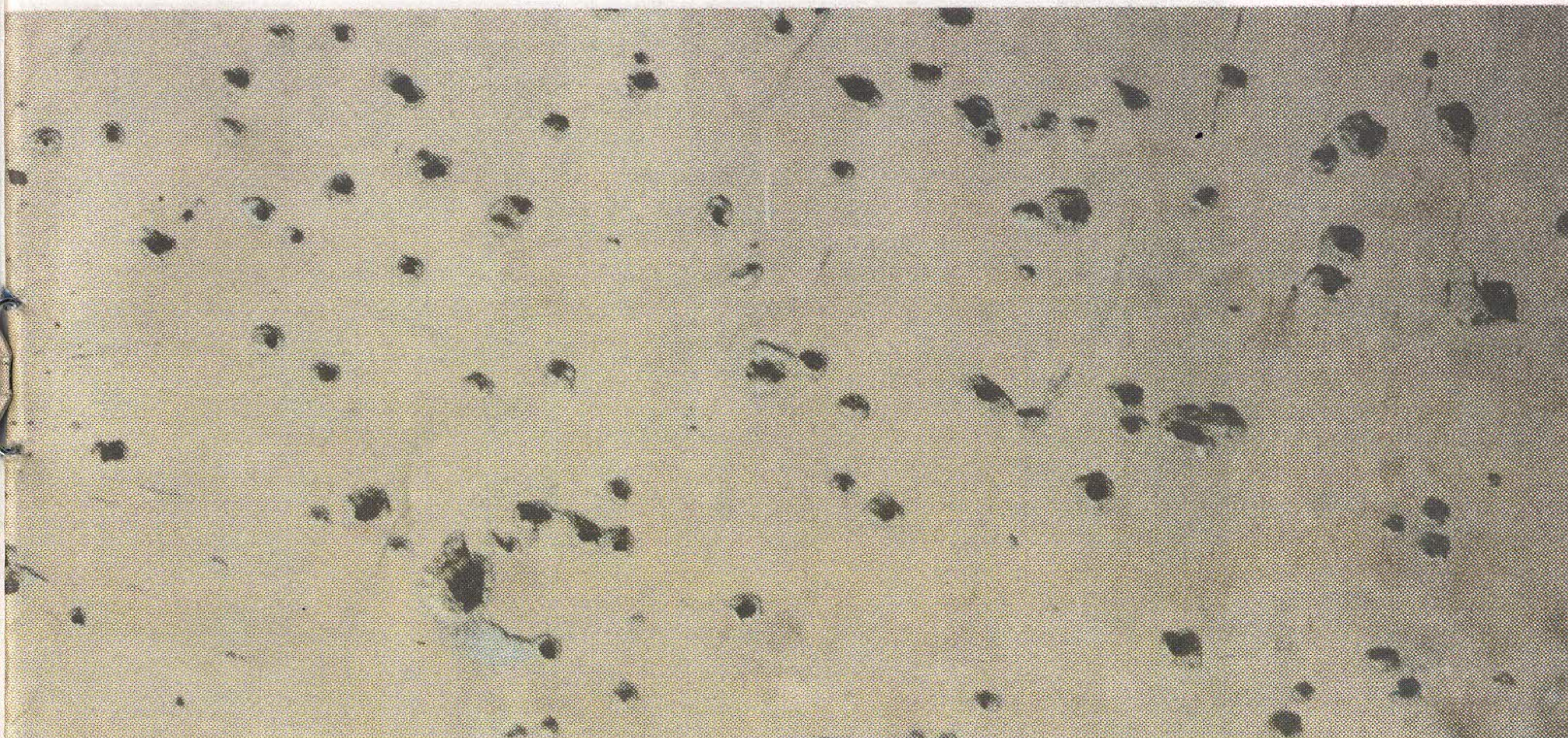
I dag, når Mensur Graca er tilbage i Sarajevo, gibber det i hans krop. Hans ben bliver rastløse, alle hans sanser er på højeste opmærksomhedsniveau, og hans hjerne er pumpet med adrenalin.

Hans hjerne ved godt, at der i bjergene, som ses tydeligt herfra, ikke er nogen serbere nu, men hans krop er klar til at løbe.

Han går på den samme gade, hvor

han var nødt til at gå for at hente vand under krigen. Men 15 år efter reagerer hans krop stadig på samme måde, som da faren for en kugle i hovedet eller en mortergranat fra oven var en hverdagsforeteelse.

- Jeg er her for at hygge mig med min familie, men jeg kan ikke glemme krigen. Hvis vi for eksempel er på picnic, glemmer jeg at lytte til, hvad de andre siger, fordi jeg sidder og kigger på det nærmeste træ og

■ Mensur Graca sover altid hos sin mor Mušva Graca, når han er i Sarajevo, mens hans kone for det meste sover hos sin mor. - De kalder det fire ugers ferie, men vi skal altid noget. Hver morgen skal jeg hente Mesuda, og så er der hele tiden nogen, som forventer, at vi besøger dem, siger han.

” Hvis vi for eksempel er på picnic, glemmer jeg at lytte til, hvad de andre siger, fordi jeg sidder og kigger på det nærmeste træ og overvejer, om det er stort nok til at beskytte mig, hvis serberne pludselig begynder at skyde.

Mensur Graca

■ De 775 lig, som i årets løb er gravet op af massegrave efter massakren i Srebrenica, køres gennem Sarajevos gader, inden de begravnes i Srebrenica. De fire lastbiler er en halv time forsinket, for de flere steder i byen er de nødt til at stoppe. Mange har forsamlet sig for at tage afsked.

■ Til venstre: Cirka 60.000 er mødt op til årets begravelse i Srebrenica. 775 døde er i det seneste år blevet identificeret efter at være gravet op af nyligt fundne massegrave. De få, der overlevede massakren i Srebrenica for 15 år siden, vandrede 110 kilometer gennem fjendtligt område og kom efter 75 dage i sikkerhed i bosnisk kontrolleret område. I år vandrede cirka 5000 mennesker denne rute.

■ FORSIDEFOTO:

Sorgen går videre til næste generation. Selv om 12-årige Nidzara Graca's familie ikke har mistet nogen under massakren i Srebrenica, er følelserne omkring krigen svære at holde tilbage. Ligtoget med de 775 mennesker, som skal begraves i Srebrenica i år, er netop kørt gennem Sarajevos gader, og familien har ligesom mange andre bosniakker i Sarajevo stillet sig på ruten for at tage afsked.

overvejer, om det er stort nok til at beskytte mig, hvis serberne pludselig begynder at skyde. Måske er det præcis bredt nok til, at de ikke rammer mig i hovedet, siger Mensur Graca.

"Det er måden, de døde på"

Solen står højt på himlen. Luften er tæt og omklamrende omkring de 60.000 mennesker, der har samlet sig ved gravstedet efter Srebrenica-

massakren. Det mest omfattende folkemord i Europa siden Anden Verdenskrig blev i 1995 begået her, hvor mere end 8000 bosniakker blev dræbt.

Der er flere steder gravet nye grave, for i løbet af det seneste år er 775 døde fundet i massegrave, og i dag begraves de på ny - 15 år efter drabene. Rundt om hvert hul sidder mange kvinder. Da kisterne bliver båret op gennem menneskemæng-

den, bryder et skrig pludselig luften. De knoglerester, som ligger i kisten foran kvinden, er hendes mand. Hun hyler og strækker armene op mod himlen, mens hendes slægtninge med ansigterne vædet af tårer holder om hende. Hun er helt hvid i hovedet.

- Det er ikke, at de er døde, det er måden, de er døde på, forklarer Mesuda Graca med grødet stemme. Selv om hun ikke har mistet no-

Fakta

Krigen i Bosnien-Hercegovina varede fra marts 1992 til december 1995.

Krigen stod mellem bosniakkerne, som er muslimer, kroaterne, som er katolikker, og serberne, som er ortodokse kristne.

Både de bosniakker, kroater og serbere, som bor i Bosnien-Hercegovina, stammer fra samme land. Men på grund af deres religion kalder de sig for eksempel serbere, hvis de er ortodokse kristne, ligesom de er i Serbien, eller kroater, hvis de er katolikker som folk er i Kroatien.

Krigen foregik mest mellem den civile befolkning af bosniakker og kroater mod serberne, som fik støtte af Serbien og Montenegro.

Bosnien-Hercegovina er befolket af cirka 48 procent bosniakker, 37 procent serbere og 15 procent kroater - nogenlunde som før krigen.

■ Snart vender familien Graca tilbage til Odense efter fire uger i Bosnien. Så går der et år, før de igen ser familien på Balkan.

gen under massakren i Srebrenica, er også hendes øjne blanke. Det er første gang, hun og hendes mand er i Srebrenica, efter at krigen sluttede i 1995. Men de er langt fra de eneste, som er kommet for at tage afsked.

Navnene på alle dem, som skal begraves i år, læses op, og i den time, det tager, bevæger sirlige linjer af grønne kister sig gennem den store menneskemængde.

- Koranen siger, at man ikke må

græde til en begravelse, men ..., siger Mesuda og vender håndfladerne mod himlen, mens hun tømmer sine lunger i et langt suk.

Tekst og foto:
Asbjørn Sand
assa@fyens.dk